

AZ ORVOSTUDOMÁNY TÖRTÉNETE

Richard Bright, a híres angol nefrológus utazásai Bécstől Pécsig

NAGY Judit¹, KÉKES Ede², SONKODI Sándor³, KISS István⁴

¹PTE, KK II. Sz. Belgyógyászati Klinika és Nephrológiai Centrum, Pécs

²Magyar Hypertonia Társaság, Budapest

³SZTE, I. Sz. Belgyógyászati Klinika, Nephrológia-Hypertonia Centrum, Szeged

⁴Semmelweis Egyetem, ÁOK, II. Sz. Belgyógyászati Klinika, Geriátriai Tanszéki Csoport; Szent Imre Egyetemi Oktatókórház, Nephrológia-Hipertónia Profil és Aktív Geriátriai Részleg; B. Braun Avitum Dialízishálózat, 1. sz. Dialízisközpont, Budapest

Richard Bright, a világhírű brit nefrológus rendkívül sokoldalú és sokirányú érdeklődésű tudós volt. Jelen tanulmányunkban bemutatjuk rövid tudományos életútját és fontosabb nefrológiai megfigyeléseit. Bemutatjuk továbbá az 1818-ban publikált útleírását, amelyekben az európai és ezen belül a bécsi és a magyarországi utazásairól ír. Végül a pécsi Irgalmasrendi Kórházban tett látogatásának emlékét idézzük fel; abban az épületben járt, amely később a Hámosi Arthúr vezette nefrológiai profilú II. Sz. Belgyógyászati Klinikának adott helyet. Az épületben tábla őrzi Richard Bright emlékét, amelyet a Pécsi Orvostudományi Egyetem és a Magyar Nephrológiai Társaság állíttatott.

Richard Bright rövid életrajza és legfontosabb nefrológiai megfigyelései

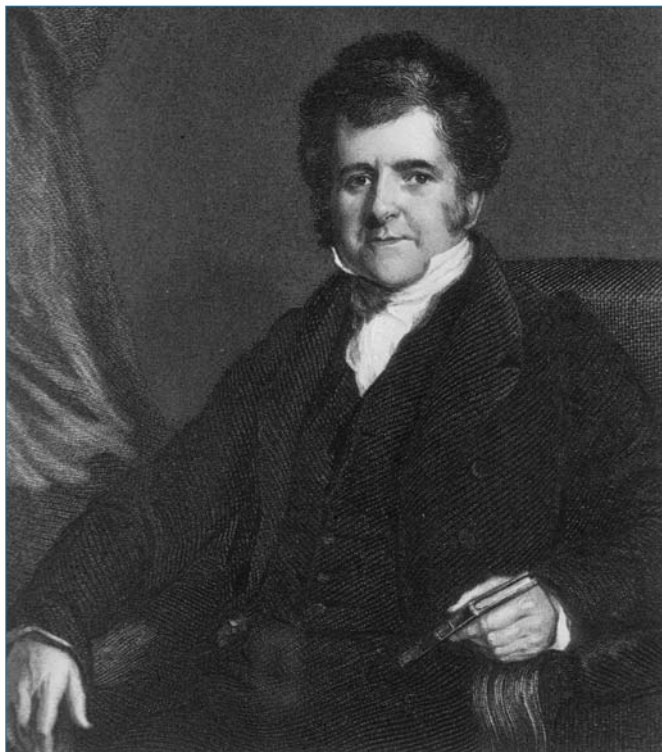
Richard Bright 1789-ben született Bristolban. Egyetemi tanulmányait 1808-ban az edinburghi egyetemen kezdte, ahol kezdetben filozófiát hallgatott, majd orvosi stúdiókkal folytatta. Néhány évig Londonban és Cambridgeben is tanult. Tanulmányait Edinburghban fejezte be, ahol 1813-ban az orbánc infektológiai hatásaival foglalkozó disszertációval doktorált. Ezt követően még két fél évet töltött Cambridgeben, ahol az orvostudomány mellett földrajzzal és természetrajzzal is foglalkozott. Felnőttkori portréja az *1. ábrán* látható. 1819-ben végleg letelepedett Londonban, ahol asszisztensként, majd primariusként dolgozott a világhírű Guy's Hospitalben. 1827-ben jelent meg legnevezetesebb műve, ami fordulópontot jelentett a vesebetegségek jobb megismerésében (1). Ebben a könyvben közel 100 oldalon 24 vesebeteg történetét dolgozta fel, részletesen ismertetve a klinikai képet és a boncolási leletet. Az eseteket saját illusztrációkkal mutatta be. Megfigyelései alapján kimutatta az oki összefüggést az oedema, az albuminuria és a vesebetegség között, és elsőként tett különbséget renalis és cardialis oedema között. A szakirodalomban a glomerulonephritist ma is „Bright-kórként” említik. A vesebetegek számára a Guy's Hospitalben 1842-ben egy külön osztályt is létesített. Tudományos munkássága nem szorítkozott csak a vesebetegségekre, ennek ismertetése azonban meghaladná közleményünk célkitűzéseit.

A magyarok gyorsan felismerték Bright úttörő munkásságát a vesebetegségek területén (2–12). 1842 és 1847

között négy közlemény is megjelent az Orvosi Társaságban, amelyekben a róla elnevezett Bright-kór részletes klinikopatológiai képét ismertetik (10–13). *Korányi Sándor* neves nefrológusunk könyvében egy teljes fejezetet szentelt Bright megfigyeléseinek (8).

Richard Bright európai utazásai

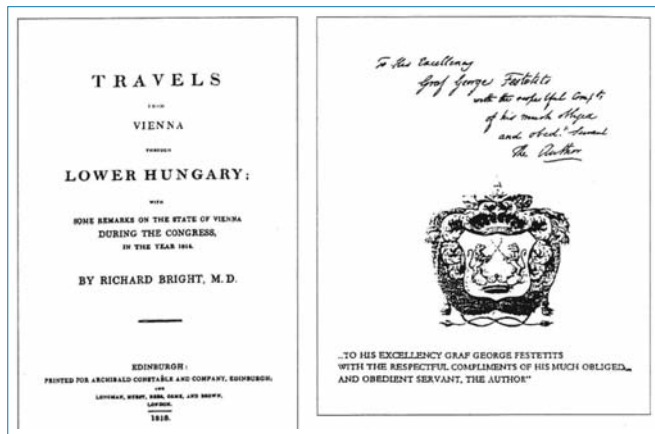
Az orvosi tanulmányok mellett különösen érdekelték Brightot az utazások. 1814-ben a híres bécsi kongresszus évében hosszú európai tanulmányútra indult, amelynek során a bécsi orvosi iskola és a pesti egyetem is felkeltette az érdeklődését. Európai utazásairól több külföldi és magyar közlemény is beszámol (13–24). *Schulteis* 1964-ben az *Orvosi Hetilapban* közölt cikkében részletezi Bright bécsi útját, ahol az angol orvos hosszabb időt is eltöltött; személyzetit kurzuson is részt vett, találkozott Napóleon fiával, megnézte a híres bécsi porcelángyárat és többek között az udvari könyvtárat is meglátogatta. Bright megfigyeléseit útleírásában részletezte (20). Nem érdektelen benne Brightnak az a megjegyzése, hogy a kor leghíresebb bécsi orvosai nem osztrák születésűek! (20). Bécs után felkereste Hollandiát, Belgiumot, Németországot és két alkalommal hazánkat is. „Útikönyvében, írja *Süle* az *Orvosi Hetilapban*, részletesen leírta a beutazott vidékek természet-, földrajzát, gazdasági és kulturális életét, a közgazdasági és igazságszolgáltatás helyzetét, sőt a nevezetesebb történelmi tudnivalókat sem hagyta említés nélkül. A látottakat sokszor éles kritikával illette” (25).

1. ábra. R. Bright arcképe (Say TR festménye)

Richard Bright magyarországi utazásai

„Magyarország régóta vonzott – írja –, nem annyira az orvosi élet és az egészségügyi viszonyok érdekeltek, mint inkább a gazdasági és a kulturális élet, az ország természetrajza és földrajza” (26). Útja során hosszú időt töltött a Festetich családnál Keszthelyen. Megismerte a Gazdasági Intézetet, a Georgikont és az akkor már 15 000 kötetes keszthelyi könyvtárat is. Utazásáról saját kezűleg illusztrált terjedelmes útleírásban számolt be (26). A könyv egyik eredeti példányát a Festetich családnak dedikálta keszthelyi látogatása emlékére. A 2. ábra a könyv első oldalát mutatja a szerző dedikációjával. A könyv a keszthelyi Helikon könyvtárban jelenleg is megtekinthető. Bright útleírásában külön megemlékezik a magyarok vendégszeretetéről, amelyet útja során mindenütt tapasztalt (26). Terjedelmes útleírására számos hazai reakció született. A legkorábbi értékelés *Trattnertől* származik (2). Egyetértett Bright kritikájával például a rendkívül rossz körülményekről a börtönökben és a parasztok nehéz helyzetéről. Feltételezte azonban, hogy Bright információi részben mendemondákból származtak és sokszor nem tükrözték a valóságot. 1970-ben a Bright-könyv egy részét lefordították magyarra, melyet *Szerecz* külön könyvecskében publikált (14). *Honti* több közleményben is megemlékezett Richard Bright-ról (3, 11, 15, 17, 18) és összehasonlítja Bright, *Brown* és *Paget* magyarországi utazásait. *Hontinak* azt a munkáját külön szeretnénk kiemelni, amelyben Brightnak a *pesti egyetemi látogatása* során tett megfigyeléseiről számol be (18). Látogatása alatt négy fakultáson nézett körül: filozófia, orvostudomány, jogtudomány és teológia. Az orvoskaron az előadások majdnem mind latin nyelven folytak. Azok a sebészek tanultak magyar nyelven egy kétéves által-

2. ábra. R. Bright Magyarországról írt könyvének példánya a keszthelyi Helikon könyvtárban. A: az első lap, B: R. Bright dedikációja a Festetich családnak

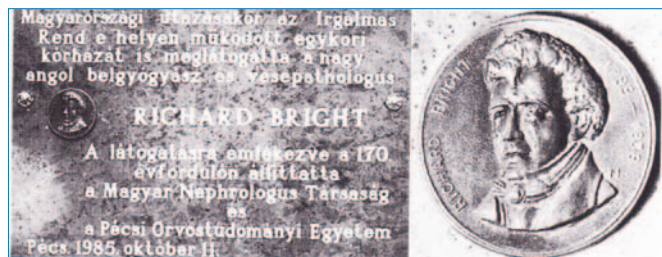
3. ábra. Az Irgalmasrend egyetlen nagy betegszobája Pécsen (J. Schick fotója)

nos kurzuson is, akik vidéken vagy kis városban tervezték praktizálásukat. Bright részletesen bemutatja azt a kurzust, amit az orvostanhallgatóknak öt év alatt kell elvégezni, aminek a végén diplomát szereznek:

- Első év. Anatómia, kémia, botanika, természetrajz, általános kórtan és sebészet.
- Második év. Fiziológia, részletesebb anatómia, műtétek elmélete sebészeti eszközök és szülészet.
- Harmadik év. Patológia, belgyógyászat és szembetegségek.
- Negyedik év. Akut és krónikus betegségek terápiája, klinikai előadások belgyógyászatból és sebészetből, végül állatorvosi ismeretek, amelyeket azonban el lehet halasztani az ötödik évig vagy a tanulmányok befejezéséig, de még a diploma átvétele előtt el kell végezni.
- Ötödik év. Folytatják a speciális terápiát és klinikai tanulmányokat, jogtudományt és közegészségtani ismereteket hallgatnak.

A vizsgák szigorúak voltak, a jelölt bemutatja klinikai jártasságát, ezt megelőzően az említett kurzusban szereplő ismereteknek bizonyos fokát kell elsajátítani, amelyre osztályzatokat kapnak.

Az egyetem, Bright szerint, Pest nagy előnyére szolgált, mert hozzájárul a lakosság számszerű növekedéséhez és általánosan terjeszti a lakosság közt az irodalmi ízlést és szellemet. *Korbuly* (16) Bright úti leírásairól írott méltatásában ki-

4. ábra. A: Emléktábla R. Bright pécsi látogatásának 170. évfordulójára az Irgalmasrendi Kórház helyén létrejött Pécsi Orvostudományi Egyetem II. Sz. Belgyógyászati Klinika folyosóján. B: Nowotarski Istvánnak R. Bright-ról készült bronzérme az emléktáblán (Hengl János fotója)

emeli, hogy a szerző magyarországi útja előtt részletes előkészületeket tett, ennek tulajdonítható, hogy útikönyve számos értékes megfigyelést és leírást tartalmaz a magyar történelemről, művészetekről, archeológiáról, vallásról, a különböző együtt élő nemzetségekről, az oktatás helyzetéről, a magyar jogról, a szociális viszonyokról, a mezőgazdaságról és a bányászatról. A könyv minden fejezetének elején sajátkezű illusztráció található, így például a keszthelyi börtönről, a cigányokról, akikkel találkozott, a parasztszekérről, amelyen utazott, vagy (például) a magyar hajdú(k) táncosokról. *Pamela Bright* azt írta, hogy nagybátyja neve úgy vált magyarországi útjai kapcsán legendává, mint ahogy Sir Walter Scott neve skóciai és Byron neve görögországi látogatása után” (27). Magunk az International Association for the History of Nephrology Kos szigetén, Görögországban 1996-ban tartott kongresszusán számoltunk be Brightnak a hazánkban tett látogatásáról (28).

Richard Bright pécsi látogatása

Útja során Baranyába is eljutott. Elsőként Szigetváron járt és onnan ment Pécsre (29). A várost akkor Fünfkirchennek (Öttemplom) hívták. A székesegyházat sajátkezű rajzával örökítette meg. Leírta Pécs rövid történetét, megemlítve *Klimó* püspök érdemeit, amelyek közül külön kiemelte az általa alapított 20 000 kötetes nyilvános könyvtárat. A városban sétálva meglátogatta az Irgalmas Rend Kórházát is (30). Szerecz megörökítette Brightnak a kórházról alkotott véleményét: „Ezt a rendet a jámbor és jótékony működésre való tekintettel a kormány újító keze a többi szerzetesrendtől eltérően megkímélte. Itt huszonnégy ágyas kórházat tartanak fenn a szegények számára. Tisztaságban nincs hiány, de a szellőztetéssel, úgy látszik keveset törődnek és a gondos testvérek csak azon voltak, hogy tömjénillattal tüntessék el azt, amit egy kis friss levegő tökéletesen kivitt volna” (14, 26). A 3. ábra az Irgalmas Kórház egyetlen nagy kórtermét mutatja. Süle az *Orvosi Hetilap* hasábjain írja, hogy a sors és a tudomány útjai kifürkészhetetlenek (31). Ugyanis a Pécsi Orvostudományi Egyetem ugyanebben az épületben hozta létre a II. Sz. Belgyógyászati Klinikát a neves nefrológus, Hámosi Artur vezetésével, amelyet Bright meglátogatott és elismerő szavakkal méltatott. A Magyar Nephrologiai Társaság és a Pécsi Orvostudományi Egyetem 1985-ben emléktáblát helyezett el az egykori Irgalmas Rendi Kórház, akkor már a II. Sz. Belgyógyászati Klinika folyosóján Richard Bright pécsi látogatásának 170. évfordulójára.

táblát helyezett el az egykori Irgalmas Rendi Kórház, akkor már a II. Sz. Belgyógyászati Klinika folyosóján Richard Bright pécsi látogatásának 170. évfordulójára. A 4. ábrán ez az emléktábla látható és mellette *Nowotarski Istvánnak* Richard Bright-ról készült bronzérme. Így maradt fenn Pécsen Richard Brightnak, a magyarok igaz barátjának az emléke.

Végül a hazai orvoslásra kifejtett hatásának jellemzésénél nem hagyhatjuk ki a Kiss (32) által bemutatott 1870-ből származó tisztiorvosi bizonyítványt, melyben már egy Bright-kórban szenvedő betegről írnak.

IRODALOM

1. *Bright R.* Reports of Medical Cases, Selected with a View of Illustrating the Symptoms and Cure of Diseases by a Reference to Morbid Anatomy. London: Longman, Rees, Orme, Brown and Green; 1827.
2. *Trattner JB.* Külföldi Literatura (Richard Bright). Tudományos Gyűjtemény 1819;3:93-119.
3. *Honti J.* Reflections of Richard Bright's works in the contemporary Hungarian literature. Acta Congr Int 14th Hist Art Med. Budapest, Museum, Bibliotheca et Archivum Historiae Arts Medicinæ, 1974.
4. *Bugát P, Flór F.* Bright disease. Kivonatok idegen lapokból és munkákból. Orvosi Tár 1842;1:135-6.
5. *Bugát P, Flór F.* Bright féle betegség. Kivonatok idegen lapokból és munkákból. Orvosi Tár 1844;5:41-4.
6. *Bugát P, Flór F.* Némely észrevételek a Bright féle betegségről. Kivonatok idegen lapokból és munkákból. Orvosi Tár 1846;10:300-4.
7. *Bugát P, Flór F.* Észrevételek a Bright-féle betegség kórisméjéről s ennek a fehérjés vizelethezi viszonyáról. Kivonatok idegen lapokból és munkákból. Orvosi Tár 1847;11:379-82.
8. *Korányi A.* Vorlesungen über funktionelle Pathologie und Therapie der Nierenkrankheiten, Hypertonien und Bright'sche Nierenkrankheiten. Berlin: Springer; 1929. pt 2. pp. 57-301.
9. *Gortcay G.* A vesepápa. Richard Bright halálának 100. évfordulója. Orvosi Hetilap 1958;99:307-8.
10. *Gömöri P.* A Bright kor modern diagnosztikája és a vesebeteggek korszerű kezelése es gondozása. Orvosképzés 1971;46:87-97.
11. *Honti J.* Richard Bright vesepathológiai munkái és helye kora orvostudományában. Orvosi Hetilap 1969;110:2405-8.
12. *Regöly-Mérei G.* A kétoldali haematogen nem gennyes vesebántalmak megismerése. Orvosi Hetilap 1969;110:2945-47.
13. *Garrison FH.* Richard Bright's travels in lower Hungary. A physician's holiday. Johns Hopkins Hasp Bull 1912;23:173-256.
14. *Szerecz I.* Richard Bright utazásai a Dunántúlon, 1815. Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1970.
15. *Honti J.* Richard Bright, Edward Brown and John Paget's travels in Hungary. London. Proc 23rd Congr Hist Med; 1972. pp. 690-3.
16. *Korbuly G.* The travels of Richard Bright in Hungary in 1815. Hung Q J 1938;4:152-9.
17. *Honti J.* Richard Bright Magyarországon. Orvosi Hetilap 1968;109:1392.
18. *Honti J.* Richard Bright a pesti egyetemről. Orvosi Hetilap 1969;110:557-8.
19. *Lipták A.* A British doctor (Richard Bright) at Lake Balaton in 1814. N Hung Q 1961;2:129-36.
20. *Shultheiss E.* Richard Bright, M.D. (Egy angol orvos Magyarországon). Orvosi Hetilap 1964;105. 1714-6.
21. *Süle T.* Richard Bright Pécsen. Orvosi Hetilap 1995;136:1845-7.
22. *Szebenyi B.* Tavaly emlékeztek meg Richard Bright születése kétszázadik évfordulójáról. Orvosi Hetilap 1990;131:161.
23. *Tóth A. R.* Bright a földesúri börtönökről. Orvosi Hetilap 1971;112:1657-9.
24. *Tóth E.* Richard Bright és a Balaton. Orvosi Hetilap 1964;105:2154.
25. *Mackenzie JC.* Dr. Richard Bright - A man of many parts. His bicentenary year 1789-1858. Bristol Med Chir J 1989;104:63-7.
26. *Bright R.* Travels from Vienna through Lower Hungary, with Some Remarks on the State of Vienna during the Congress in the Year 1814. Edinburgh. Constable; 1818.
27. *Bright P.* Dr Richard Bright (1789-1858). London: Bodley Head; 1983.
28. *Nagy J, Sonkodi S.* Richard Bright in Hungary. a reevaluation. Am J Nephrol 1997;17:387-91.
29. *Ángyán J.* Bright Richard Pécsről készült látképe. Commun Bibl Hist Med Hung 1963;27:75-6.
30. *Süle T.* Az Irgalmas rend pécsi kórházának története. Baranya (Történelmi és honismereti folyóirat) 1991;IV:189-99.
31. *Süle T.* Richard Bright Pécsen. Orvosi Hetilap 1995;136:1845-7.
32. *Kiss I.* A Bright-féle vesebetegség említése egy XIX. századi magyar nyelvű, hivatalos orvosi dokumentumban. Orv. Hetil 2011;152:1623-6.